

УДК 821.111.7

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ЕПІТАФІЙ ТА ЕПІГРАМ П'ЯТОГО РОЗДІЛУ КНИГИ «СВІТ НАВИВОРИТ» («ВЕСЕЛІ ПОГЛЯДИ НА КЛАДОВИЩЕ») ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Семенко І.В., старший викладач
кафедри іноземних мов

ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»

Телеки М.М., к. філол. н.,
доцент кафедри іноземних мов

ВДНЗ «Буковинський державний медичний університет»

У статті досліджуються питання специфіки перекладу поетичних творів на матеріалі п'ятого розділу «Веселі погляди на кладовище» ("Merry Glimpses of the Graveyard") книги «Світ навиворіт» ("Topsy – Torvy World"). Автори статті висвітлюють різноманітність перекладів одного й того ж тексту різними перекладачами. Увагу авторів сконцентровано на різновидах літературних стилів: від коротких рим, епітафій, епіграм до соціально спрямованих тем.

Ключові слова: сатира, сарказм, іронія, парадокс, епіграми, епітафії, омофони, омографи.

В статье исследуются вопросы специфики перевода поэтических произведений на материале пятого раздела книги «Веселые взгляды на кладбище» ("Merry Glimpses of the Graveyard") книги «Мир вверх тормашками» ("Topsy – Torvy World"). Авторы статьи освещают разнообразие переводов одного и того же текста различными переводчиками. Внимание авторов сконцентрировано на разновидностях литературных стилей: от коротких рифм, эпитафий, эпиграмм до социально направленных тем.

Ключевые слова: сатира, сарказм, ирония, парадокс, эпиграмма, эпитафия, омофоны, омографы.

Seменko I.V., Teleky M.M. LEXICAL AND STYLISTIC ANALYSIS OF ENGLISH EPITAPHS AND EPIGRAMS OF THE FIFTH CHAPTER IN THE BOOK "TOPSY TURVY WORLD" ("MERRY GLIMPSSES OF THE GRAVEYARD") WITH THEIR UKRAINIAN TRANSLATION

The questions concerning the specific features of the translation of poetry on the basis of the fifth chapter "Merry Glimpses of the Graveyard" of the book "Topsy Turvy World" are analyzed in the following article. The authors reveal the diversity of translations of the same text by different translators. The authors' attention is concentrated upon the variety of literary styles: from the short rhymes, epitaphs, epigrams to socially aimed themes.

Key words: satire, sarcasm, irony, paradox, epigram, epitaph, homophones, homographs.

*Morality is simply the attitude we adopt towards
people we personally dislike.*
Oscar Wilde "An Ideal Husband" [1, с. 100]

Постановка проблеми. Стаття передбачає виявлення особливостей англomовних епітафій, які були написані в гумористичному жанрі, та їх перекладу українською й російською мовами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У попередніх статтях були розглянуті жіночі персонажі книги «Світ навиворіт» ("Topsy – Torvy World") та характерні образи дітей у творах Хілер Беллок (Hillarie Belloc).

Постановка завдання полягала в проведенні аналізу змісту епітафій та епіграм, у виявленні складових частин створення в каламбурах гумористичного ефекту, а також у спробі домогтись максимального наближення довільного перекладу оригіналу українською мовою.

Основним методом дослідження був метод порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джерелом аналізу статті є п'ятий розділ книги «Світ навиворіт», а саме частина під назвою «Веселі погляди на кладовище» ("Merry Glimpses of the Graveyard"). Уже в самій назві розділу міститься нонсенс, оскільки дуже важко уявити людей, які, згадуючи про кладовище, усміхаються, отримують позитивні емоції або весело проводять там свій час.

Проте автор книги з гумором поставився до висвітлення цього питання та привернув нашу увагу до підписів на пам'ятниках і могилах, на які можна там подивитись, прочитати й порівняти.

Досліджений матеріал п'ятого розділу книги «Світ навиворіт» був розділений на такі підпункти:

- епітафії та епіграми на честь відомих і визначних людей (поетів, художників, композиторів, діячів мистецтв тощо);
- епітафії та епіграми, які були написані про подружні пари.

Насамперед необхідно розібратись, що таке епітафія й епіграма.

Епітафія (від грец. *epitaphios* – «надгробний») – це короткий текст на честь померлого, що написаний на надгробній плиті [2]. Епіграма (від грец. *epigramma* – «напис») – це жанр сатиричної поезії дошкульного змісту з несподіваною, градаційно завершеною кінцівкою (пуантом) [2].

Здається, що ці жанри віршованих творів різні, проте під час подальшого ознайомлення з ними з'ясовується, що вони споріднені та мають багато спільного.

Розпочнемо дослідження з деяких епітафій, які викликають певний інтерес. Однією з таких є «Епітафія самому собі» (“Epitaph for himself”), яку за життя замовив собі англійський поет і драматург Джон Гей (John Gay, 1685–1732 pp.), автор байок, пісень, пасторалей і комедій. Ця епітафія складається лише з двох, проте досить красномовних речень:

Life is jest, and all things show it,
I thought so once,
But now I know it [3, с. 190].

У російському перекладі С. Маршака вона звучить так:

Какая шутка наша жизнь земная,
Так раньше думал я, теперь я это знаю
[4, с. 141].

Цікаво, що інший поет, який прочитав цю епітафію, дав на неї відповідь і написав свій варіант. Ним був Александр Поуп (Alexander Pope, 1688–1744 pp.) – англійський поет XVIII ст., один із найвідоміших представників британського класицизму.

ЕПІТАФИ НА ДЖОНА ГЕЯ

Well, then, poor G_____ lies under ground!
So there's an end of honest Jack.
So little justice here he found,
“Tis ten to one he'll ne'er come back”
[3, с. 190].

Пропонуємо такий її переклад:

О, бідний Джоне, він спочиває
під землею;
Пішов від нас ти, чесний Джоне,
Ти мало правди на землі знайшов,
Та можу я побитись об заклад,
Не повернешся ти назад!

Інша епіграма написана сучасному поетові:

THE MODERN POET

...Two things only can obscure Poet's fame –
A love of beauty or a sense of shame [3, с. 217].

У довільному перекладі українською мовою (переклад наш – *I. С., М. Т.*) це звучить так:

Затьмарити сучасного поета славу
лише дві речі можуть – любов краси або
великий сором.

В епіграмі «Живому авторові» (“To a living author”) почуття ганьби в плагіатора відсутні:

Your comedy I've read, my friend,
And liked the half you pilfered best,
Be sure the piece you yet may mend –
Take courage, man, and steal the rest (*Anon.*)
[3, с. 210].

У цій епіграмі автора, який побажав залишитись анонімним, усі свої поетичні доробки підписуючи *Anon.* (скорочення від *Anonim*), пропонується плагіатору «першої частини» певної комедії «позичити» також її решту.

У перекладі українською мовою (переклад наш – *I. С., М. Т.*) ця епіграма звучить так:

Пів Вашої комедії, мій друже,
Я прочитав, сподобалась частина,
яку Ви десь списали,
Та хочеться спитати Вас:
«Чому не вкрати й другу
половину враз?»

Текст іншої епіграми також стосується моралі, зокрема, в оцінці творчості поетів:

Sir, I admit your general rule
That every poet is a fool,
But you yourself may serve to show it
That every fool is not a poet (*Mathew Prior*)
[3, с. 223].

У російському перекладі С. Маршака вона звучить так:

«Поэзия глупа», – в суждении таком
Есть свой резон, но не забудь при этом,
Что не всегда дурак рождается поэтом, –
Он может быть и просто дураком! [4, с. 76]

Серед інших текстів про відомих і знаменитих осіб у розділі «Веселі погляди на кладовище» привертають увагу епітафії діячам мистецтв, зокрема художникам і композиторам. Наведемо деякі з них.

When Sir Joshua Reynolds died
All nature was degraded;
The King dropped a tear into the Queen's ear
And all his Pictures faded (*William Blake*)
[3, с. 192].

У перекладі українською мовою (переклад наш – *I. С., М. Т.*) ця епітафія звучить так:

Коли помер Джошуа Рейнольдс, природа
вся зів'яла,
Король пролив сльозу, що в вухо Королеві впала.

Ефект від втрати при цьому підкреслюється гіперболою *природа вся зів'яла, а картини, його пейзажі зблідли*. Сер Джошуа Рейнольдс (1723–1794 pp.), відомий англій-

ський художник і портретист, був першим президентом Королівської Академії мистецтв. Його картини є всесвітньо відомими, тому смерть художника стала великою втратою для мистецтва, саме тому «Король пролив сльозу».

На відміну від Джошуа Рейнольдса портретист із вірша «Художник-портретист» (“A portrait painter”), який також належав до Королівської Академії мистецтв, не зміг жодного разу довести у своїх портретах схожість із ним хоча б одного з його двадцяти синів:

*Good Mr. Fortune, A. R. A.
Rejoiced in twenty sons
But even there he failed, they say,
To get a likeness once
(G. Rostrevor Hamilton) [3, с. 220].*

У довільному перекладі російською мовою (переклад наш – *I. С., М. Т.*) це звучить так:

В своих портретах, как ни бился,
Добиться сходства он не смог,
Его детьми утешил бог,
Но в них он сходства не добился.

Українською мовою нами пропонується такий переклад:

Художник К. А. М. М.
повторив себе у двадцяти своїх синах,
але у них він не спромігся
досягнути подібного хоч раз.

Спробуємо дізнатись, як таке могло статись із портретистом Королівської Академії мистецтв Великобританії, адже всім відомо, що нездарам там не місце. Почнемо з того, що цей текст можна вважати загадковим прикладом у досліджуваній книзі. Відповідно, постає питання: «А скільки матерів зазначених двадцяти синів їхній батько-портретист «ощасливив» стати матерями?» А сам згодом навіть імен цих жінок не зміг пригадати та із синами не зумів розібратись! Одне зрозуміло: навіть такий ефектний стилістичний засіб, як гіпербола, не витримує цієї кількості дітей і не дасть змогу навіть уявити, на кого з батьків схожі сини, жодного з яких портретист-«татусь» не спромігся зобразити у своїх портретах, оскільки він не розпізнавав ні імен, ні зовнішнього вигляду своїх дітей.

Отже, у наведеному творі неспроможність художника Королівської Академії мистецтв Великобританії полягає не у відсутності таланту, а в його моральній поведінці.

Серед інших поетичних епітафій розділу «Веселі погляди на кладовище» привертають увагу ті, у яких ідеться про подружні пари. Розглянемо деякі з них.

AN EPIGRAPH – EPITAPH FOR HIS WIFE

Here lies my wife,
Here let her lie!
Now she's at rest
And so am I (*John Dryden*) [3, с. 190].

У перекладі українською мовою (переклад наш – *I. С., М. Т.*) ця епітафія звучить так:

Тут лежить моя дружина,
Хай собі лежить.
Тепер вона тут спочиває
І мені дає пожити.
Рядки самі за себе кажуть про стосунки цієї пари.
This spot is the sweetest I've seen in my life.
For it raises my flowers and covers my wife
(*Anon.*) [3, с. 192].

Українською мовою нами пропонується такий переклад:

Це місце найкраще із тих,
що я бачив у житті,
Воно живить посаджені мною квіти,
Що укривають дружину в землі.

На відміну від чоловіка в попередній епітафії, який радіє, що після смерті дружини він отримав свободу, тут ми бачимо чоловіка, який страждає від втрати дружини, регулярно навідується до її могили, доглядає за висадженими там квітами, поливає їх щоразу водою та, як видно з гіперболічної метафори, проливає так багато сліз (*they raise his flowers*), що вони постійно підтримують вологість землі й принесені ним букети, а посаджені квіти не в'януть.

Якщо розглянута епітафія зображує люблячого чоловіка, який утратив свою дружину, то в іншій епітафії, текст якої складається з двох рядків, у лаконічній формі подається образ люблячої, вірної дружини, яка страждала після смерті свого чоловіка та просто не змогла жити без нього:

ON THE DEATH OF SIR ALBERT
AND HIS WIFE
He first deceased – she, for a little try'd
To live without him, liked it not and dy'd
(*Henry Wotton*) [3, с. 183].

Переклад цієї епітафії пропонуємо такий:

Він першим віддав Богу душу,
вона ще трохи пожила,
І незабаром вслід за ним пішла.

Суттєво серед інших вирізняється епітафія, яка є сторінкою життя простої, бідної, украй стомленої постійними хатніми справами домогосподарки, яка світу білого не бачила за нескінченними домашніми турботами. Цій жінці можуть співчувати всі жінки такої ж долі, а також ті чоловіки, які вмюють

і можуть зрозуміти жіночу душу та описати подібні жіночі проблеми, не вдаючись до особливих стилістичних засобів:

ON A TIRED HOUSEWIFE

Here lies a poor woman
Who was always tired,
She lived in a house
Where help was not tried,
Her last words on earth were
“Dear friends, I am going
To where, there’s no cooking,
Or washing, or sowing
For everything there is
Exact to my wishes.
I’ll be where loud anthems
will always be ringing
But having no voice
I’ll be quit of the singing.
Don’t mourn for me,
Don’t mourn for me never.
I am going to do nothing
For ever and ever” (Anon) [3, с. 181].

У перекладі українською мовою (переклад наш – І. С., М. Т.) ця епітафія звучить так:

Тут лежить бідна жінка,
Яку зломила втома.
Вона жила у будинку,
Де поміч невідома.
Останнім, що вона сказала
за життя на цій землі,
Були слова: «Любі друзі,
я відправляюся туди,
Де не ідять по три рази –
там цього не знають, отже,
Нема потреби посуд мити,
А ще не треба прасувати,
Прати, шити, все прибирати.
Там, куди я йду, все так, як я бажаю,
Я буду там, де голоси молитов
Завжди будуть звучати,
Я ж голосу не маю, тож буду
Лише слухати і відпочивати.
Не плачте за мною тепер,

Не тужіть ніколи,
Тепер не буду я робити
Ніколи нічого, нічого».

Ця епітафія варта того, щоб над нею поміркували, оскільки вона є криком душі та належить до тих, що примушують нас замислитись над сенсом життя й самокритично подивитись на себе.

Висновки з проведеного дослідження.

У збірці гумористичних творів різних жанрів на особливу увагу заслуговує розділ «Веселі погляди на кладовище», де навіть епітафії подаються з гумором, при цьому згаданий розділ спонукає замислитись над сенсом життя. Найбільш цікавими виявились епітафії подружніх пар із натяком на їхні стосунки за життя, а також епітафії деяких знаменитостей, які можуть викликати усмішку, сприйматись іронічно, навіть вносити загадковість, як, наприклад, в епітафії художника-портретиста Королівської Академії мистецтв Великобританії, де не було місця опосередкованим митцям, і якийсь невдаха не спромігся відтворити портрети своїх синів не через відсутність таланту, а через свою аморальність, будучи горе-татком, який не пам’ятав ні імен, ні облич своїх синів і їхніх матерів.

Усі розглянуті епітафії репрезентовані в наближенні до поетичного оригіналу в перекладі українською мовою. Суттєву роль у сприйнятті епітафій відіграють каламбури, які базуються на омофонії та омографії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глазатова А. Джерело мудрості : [посібник] / А. Глазатова, С. Куриш. – Чернівці, 2002. – 112 с.
2. Епітафія. Епіграма [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikiquote.org/wiki/Епітафія>.
3. Topsy-Turvy World: English humour in verse / сост. Н. Демурова. – М. : Прогресс, 1978. – 320 с.
4. Маршак С. Собрание сочинений : в 8 т. / С. Маршак. – М. : Художественная литература, 1968–1972. – Т. 4. – 1969. – 703 с.